

Hoe beheer je een van Nederlands rijkste laagvenen?

Een interview met Boswachter Ecologie Rosalie Martens van Natuurmonumenten

De Wieden vormen, samen met de Weerribben, een van de rijkste laagveengebieden van Nederland. Het gebied is beroemd om zijn vele libellen en staat bekend als een van de bolwerken van de Otter (*Lutra lutra*). Juist de trilvenen, kraggen en blauwgraslanden zijn van onschatbare waarde voor de flora. Rosalie Martens werkt al ruim zestien jaar in de Wieden. Hoe beheer je zo'n uniek laagveen en hoe staat het er momenteel voor? Ik sprak haar over de uitdagingen én de toekomst van dit bijzondere laagveengebied.

Constant Swinkels (FLORON)

Met veel enthousiasme vertelt Rosalie dat ze al sinds haar jeugd in De Wieden komt. "Als kind heb ik hier leren schaatsen en zeilen. Zo wist ik al vroeg hoe mooi dit gebied is. Ik ben zelfs nog op schoolreisje naar Giethoorn geweest!" Dat ze later zou gaan werken aan de bescherming van het gebied, had ze toen nooit kunnen bedenken. Toen ze als boswachter ecologie haar neus in de percelen stak, leerde ze De Wieden op een andere manier kennen. "Ik zie planten die mij precies vertellen wat er in een perceel gebeurt: hoe bijzonder het is, maar ook waar nog kansen liggen om de natuur te verbeteren." Juist dat vindt ze zo fascinerend. Elk perceel heeft zijn eigen karakter, waardoor er een eindeloze variatie te ontdekken valt. En percelen zijn er genoeg: De Wieden beslaan bijna 6.500 hectare. "Dat ik

Rosalie Martens.

aan de bescherming van zo'n gebied mag bijdragen, vind ik fantastisch. Ik doe het met ontzettend veel plezier. Sterker nog: hoe langer ik hier werk, hoe leuker ik het vind."

Helaas is die bescherming hard nodig. De Wieden staan, net als de meeste Nederlandse laagvenen, onder druk. Rosalie is daar duidelijk over: "De grootste knelpunten zijn stikstofdepositie en de waterkwaliteit. Die staan samen met stip op één." Ze legt uit dat de vegetatie zich van nature via verschillende ontwikkelingsstadia uiteindelijk tot moerasbos ontwikkelt. "Al die stadia moeten we, zowel in de tijd als in de ruimte, in dit gebied behouden. Dat staat zelfs expliciet in onze visie." Juist de tussenstadia zijn ecologisch het rijkst: trilvenen,

Bloemrijk grasland.

Foto: Rosalie Martens.

Botanisch hooiland.

Foto: Rosalie Martens.

Spaanse ruiter met Groot dikkopje.

Foto: Rosalie Martens.

veenmosrietlanden, vochtige hooilanden en blauwgraslanden herbergen een enorme diversiteit aan zeldzame plantensoorten. Spreken de voorbeelden zijn Plat blaasjeskruid (*Utricularia intermedia*), Slank wollegras (*Eriophorum gracile*), Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) en Spaanse ruiter (*Cirsium dissectum*). Stikstofdepositie versnelt echter de natuurlijke successie, waardoor vooral het kwetsbare trilveen snel verdwijnt. “Vroeger kon een trilveenstadium meer dan honderd jaar bestaan. Tegenwoordig kan het al binnen enkele tientallen jaren verdwijnen.”

Daarnaast maakt stikstofdepositie de vegetatie steeds eentoniger. “Voor veel mensen ziet het er misschien nog steeds gevarieerd uit, maar onze lat ligt hoog.” Ze wijst erop dat veel veenmosrietlanden tegenwoordig worden gedomineerd door soorten als Ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*) en Kamvaren (*Dryopteris cristata*). Mooie soorten, benadrukt ze, maar de variatie ontbreekt. Juist de aanwezigheid van veel verschillende, zeldzame soorten maakt zo’n vegetatie echt bijzonder.

En de waterkwaliteit? Rosalie wijst naar de grote kaart die tussen ons op tafel ligt. “Hier ligt het Drents Plateau”, zegt ze. Van oudsher stroomde vanaf dit hoger gelegen gebied voedselarm kwelwater naar het laagste deel van het landschap: de Weerribben en De Wieden. Die situatie is inmiddels veranderd. Rondom het natuurgebied liggen nu uitgestrekte landbouwgebieden. Het kwelwater komt daar eerst aan de oppervlakte, raakt onderweg verrijkt met fosfaat en wordt vervolgens via gemalen De Wieden

in gepompt. Dat heeft grote gevolgen voor de verlanding. Van nature is dit een langzaam proces, waar karakteristieke soorten als Snavelzegge (*Carex rostrata*) en Galigaan (*Cladium mariscus*) in de nutriëntarme condities zich als eerste vestigen. Door de toegenomen hoeveelheid fosfaat nemen verruigende soorten, zoals Riet (*Phragmites australis*) en Grote lisdodde (*Typha latifolia*), de verlanding over. Dit gaat ten koste van de karakteristieke soorten.

Aan de waterkwaliteit van het water dat De Wieden instroomt is helaas maar beperkt iets te doen. Herstel van het volledige watersysteem is in Nederland vanwege ons intensieve landgebruik bijzonder lastig. Binnen de grenzen van natuurgebied kunnen beheerders echter wél veel betekenen. “Waar de waterkwaliteit goed genoeg is, zorgen wij ervoor dat de gewenste verlanding ook daadwerkelijk kan plaatsvinden.” Dat doen ze onder meer door nieuwe trekgraten te graven, net zoals dat eeuwen geleden gebeurde tijdens de turfwinning. “Dat zijn echt gigantische projecten; het is een enorme ingreep.” Op veel plekken zijn voormalige trekgraten in de loop der tijd dichtgegroeid en zelfs veranderd in bos. Door op deze locatie bosopslag te verwijderen en ook nog eens bagger af te graven, ontstaat opnieuw ruimte voor verlanding en de bijzondere vegetaties die daarbij horen. “Je moet je realiseren dat dit een door mensen gemaakt landschap is, en dat altijd is geweest.” Dat historische landschap vormt ook het referentiebeeld voor het huidige beheer.

Rosalie deelt nog twee succesverhalen. “Op plekken waar we verruigde vegetatie en rietlanden afschrappen, ontstaat heel vaak weer trilveen. Op ongeveer de helft van die locaties gaat zelfs Slank wollegras weer

Blauwe knoop.

Foto: Rosalie Martens.

groeien.” Deze soort komt binnen Nederland vrijwel alleen nog maar in de Wieden voor. Een tweede maatregel is het graven van sloten en greppels om oppervlaktewater zo diep mogelijk in de kraggen te brengen. Door de aanlooproute zo lang mogelijk te maken, worden veel van de nutriënten in het water onderweg door vegetatie opgenomen. Dit zorgt ervoor dat er zeer schoon en basenrijk water diep in de kraggen komt. “Daar staan je Groenknolorchissen en Armbloemige waterbies (*Eleocharis quinqueflora*). Die horen bij de greppeltjes diep in de trilvenen”.

Momenteel werkt Rosalie aan een project om de blauwgraslanden in De Wieden te versterken. De grootste uitdaging daarbij is de versnippering. “Blauwgraslanden zijn echt een zorgenkindje. Vroeger hadden we hier uitgestrekte blauwgraslanden; nu is er nog maar een klein snippertje van over.” Door die versnippering keren veel van de hiervoor kenmerkende plantensoorten, zoals Spaanse ruiter en Parnassia (*Parnassia palustris*), niet meer vanzelf terug naar nieuw ontwikkelde blauwgraslanden. De afstanden tussen de overgebleven blauw-

Welriekende nachtorchis.

Foto: Rosalie Martens.

graslanden zijn simpelweg te groot, en veel soorten verspreiden zich überhaupt maar langzaam. Daarom onderzoekt Rosalie de mogelijkheden om karakteristieke soorten daar actief terug te brengen, met plantmateriaal of zaden afkomstig uit de nog bestaande populaties in De Wieden.

De grote uitdaging is vooral om dit vol te houden. Het is vallen en opstaan, zeker met de politieke grilligheid. Maar in de uitdagingen ziet Rosalie ook veel kansen. “We zijn veel in gesprek met boeren; een deel van hen pacht grond van ons. Ik merk dat veel boeren het zelf ook graag anders willen doen.” Volgens Rosalie ligt daar een belangrijk deel van de oplossing. Natuurmonumenten wil samen met boeren zoeken naar manieren waarop natuurherstel en een toekomstbestendige landbouw hand in hand kunnen gaan. Als dat lukt, betekent dat veel goeds voor de Wieden. Ondanks de uitdagingen kijkt ze daarom met vertrouwen naar de toekomst. “In zestien jaar heb ik geleerd dat veranderingen heel veel tijd kosten. Maar als ik terugkijk, zie ik ook dat de olietanker langzaam aan het keren is.”

Echte koekoeksbloem.

Foto: Rosalie Martens.

